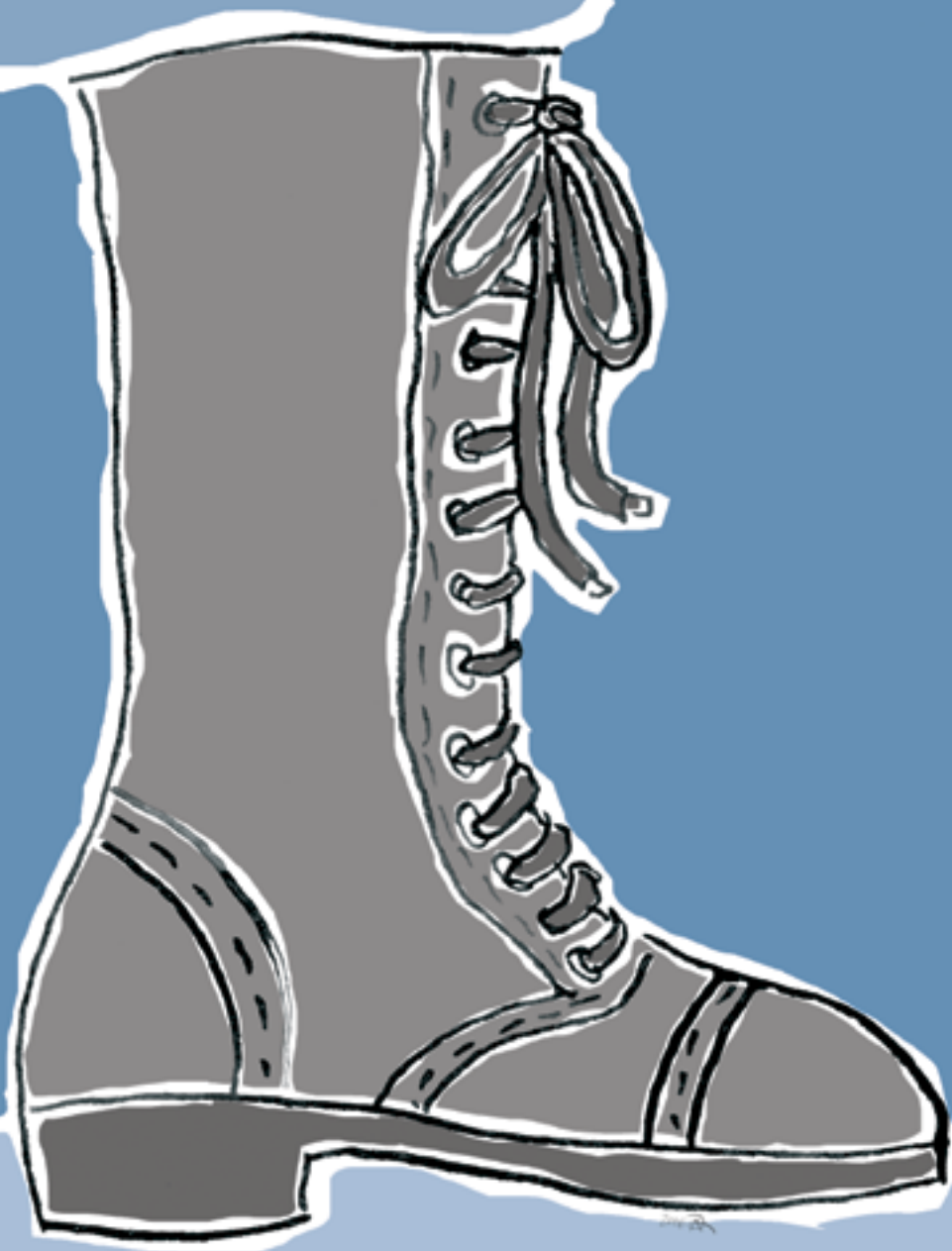

AZ ÁVO ÉS TÁRSAI

10/1a HÍRES KÉMEK SZEMELVÉNYEK

A Rosenberg házaspár

Julius Rosenberg 1939-ben villamosmérnöki diplomát szerzett. Már ekkor tagja volt a Kommunista Pártnak. 1940-ben az amerikai hadsereg híradós hadtestének mérnöke lett. Kihasználva e helyzetet, feleségével, Ethellel együtt megkísérelték a birtokukba jutó katonai titkokat a szovjetek kezére játszani. Ethel testvére, David Greenglass őrmester, aki gépészként Los Alamosban szolgált az első atombomba megépítésének programjában, a nukleáris fegyverekről szóló adatokat adott át a Rosenberg házaspárnak. Az információk ezután Harry Goldhoz, a kémhálózat svájci születésű futárjához, majd Anatolij A. Jakovlevhez, a Szovjetunió New York-i alkonzuljához kerültek.

Goldot 1950. május 23-án Klaus Fuchs brit kém ügyével kapcsolatban tartóztatták le, a Rosenberg házaspárt és Greenglasst pedig röviddel ezután vették őrizetbe. A kémhálózat másik tagjának, Morton Sobellnek sikerült Mexikóvárosba szöknie, de később kiadták az Egyesült Államoknak. Greenglasst 15 évre ítélték, miután vállalta, hogy a vád koronatanújaként Rosenbergék ellen vall. Gold és Sobell 30-30 évet kapott. A Rosenberg házaspár tárgyalását 1951. március 6-án tartották New Yorkban, ahol a kémkedésről szóló 1917-es törvény alapján bűnösnek találták, és halálra ítélték őket. Többszöri fellebbezés és a kegyelemért világszerte folytatott kampány sikertelensége után a Sing Sing börtönben kivégezték őket.

A Britannica Hungarica szócikke alapján

Kim Philby

mesterkém, a **Cambridge-i Ötök** tagja. A csoport egy Nagy-Britanniában működő sikeres szovjet kémhálózat neve volt. A kémhálózat tagjai magasan képzett értelmiségiek, brit állampolgárok voltak, valamennyien a brit elit elismert tagjai, és kommunista szimpatizánsok.

Kim Philbyt egyik diáktársa Guy Burgess szervezte be a brit MI6 titkosszolgálatba 1940-ben. Philby kiemelkedő tehetsége révén a kémelhárítás főnökének pozíciójába került és a szovjetek európai felforgató tevékenységének megghiúsításáért volt felelős. 1949-ben Washingtonba helyezték át, és összekötő tisztként szolgált a brit és amerikai titkosszolgálatoknál. Ennek a posztnak révén a szovjet kémhálózat ölébe egyszerre hullott információ mindkét ellenséges országról. Philby hihetetlen károkat okozott nemcsak az MI6 és a CIA titkainak eladásával, hanem azzal is, hogy időben riasztotta cinkosait, Burgesst és Donald MacLeant, a „Csodálatos Ötök” további tagjait. Hozzásegítette őket, hogy a Szovjetunióba meneküljenek, amikor a brit titkosszolgálat felfedezte kétkulacsosságukat és felelősségre vonás várt volna rájuk.

Philbyt magát 1955-ben bocsátotta el az MI6 és 1963-ban – amikor árulása lelepleződött – ... Moszkvába dezertált. A KGB ezredessé nevezte ki, feleségül vett egy lengyel-orosz nőt, Rufát és 1988-ban bekövetkezett haláláig a hatalom kiváltságait élvezve visszavonultan élt.

R. Hahn Veronika cikke alapján, <http://www.ujso.com/clanok>

10/1b HIRES KÉMEK SZEMELVÉNYEK

Radó Sándor (1899–1981)

Tanulmányait a budapesti tudományegyetem állam- és jogtudományi karán kezdte. 1918 őszén a Kommunisták Magyarországi Pártjának tagja lett, a Tanácsköztársaság bukása után Bécsbe menekült, ahol az Oroszországi Távirati Ügynökség (ROSZTA) irodavezetője lett, majd Németországban egy illegális kommunista szervezkedésben vett részt. 1924-ben áttelepült Moszkvába, és a Világgazdasági és Világpolitikai Intézet tudományos munkatársa lett. Berlinben megszervezte a Szovjet Távirati Iroda (TASZSZ) helyi képviselőjét, és megalapította a világ első sajtótérképészeti ügynökségét. Az iroda a II. világháború idején Genfben működött, és mivel folyamatosan katonai és politikai információkhoz tudott jutni, a szovjet hírszerzés egyik fő központja lett. Radó 1942-től – „Dóra” fedőnéven – a Vörös Hadsereg ezredeseként végezte munkáját, amelyet a legmagasabb szovjet kitüntetésekkel is elismertek. A háború után visszatért Moszkvába, ahol hamarosan letartóztatták, és kémkedés vádjával elítélték. Sztálin halála (1953. márc.) után szabadon bocsátották és rehabilitálták.

Magyarországra 1955-ben térhetett vissza. A Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium Földügyi és Térképészeti Hivatalának főosztályvezetője lett, három évvel később pedig kinevezték a Marx Károly Közgazdaság-tudományi Egyetem gazdaságföldrajzi tanszékének professzorává. Irányításával készült el *Magyarország nemzeti atlasza*, az addigi legrészletesebb világtérkép, majd annak több átdolgozott kiadása. 1963-ban Kossuth-díjjal, 1973-ban Állami Díjjal tüntették ki. Hírszerzői múltjáról szóló visszaemlékezése *Dóra jelenti* címmel 1971-ben jelent meg.

A Britannica Hungarica szócikke alapján

Mata Hari

eredeti nevén MARGARETHA GEERTRUIDA MACLEOD (1876–1917), táncosnő és kurtizán.

Egy tehetséges kalapkészítő lánya volt; Leidenben tanárképző főiskolára járt, majd 1895-ben feleségül ment a holland gyarmati hadsereg skót származású tisztjéhez, Campbell MacLeod kapitányhoz, akivel 1897-től 1902-ig Jáván és Szumátrán élt. A házaspár visszatért Európába, de később elvált, és az asszony 1905-ben Lady MacLeod néven hivatásos táncos lett Párizsban. Hamarosan Mata Harinak kezdte nevezni magát, ami maláj nyelven „ragyogó nap”-ot jelent.

A kémtevékenységére utaló tények máig homályosak. 1916 tavaszán, amikor Hágában élt, a német konzul állítólag pénzt ajánlott neki minden információért, amit következő franciaországi útján szerez. Miután a franciák letartóztatták, Mata Hari csupán azt ismerte be, hogy néhány idejétmúlt adatot szolgáltatott ki egy német hírszerzőtisztnak.

Vallomása szerint beleegyezett, hogy a németek által megszállt Belgiumban a franciáknak kémkedjen, de a francia hírszerzésnek nem beszélt a németekkel kötött korábbi megállapodásáról.

Nyilvánvalóan brit források informálták a francia hírszerzést Mata Harinak a német tiszttel Hágában folytatott megbeszéléseiről. A franciák gyanakodni kezdtek, hogy a nő kettős ügynök, és 1917. február 13-án Párizsban letartóztatták. Ügyét 1917. július 24–25-én hadbíróság tárgyalta, amely golyó általi halálra ítélte.

A Britannica Hungarica szócikke alapján

10/2a A PÁRT ÖKLE SZEMELVÉNYEK

Velük énekelt volna

Cseri Jancsit, egy húszéves parasztfiút, a kocsmában tartóztatta le az ÁVO. Barátai, akikkel mulatni ment, régi katonanótákat énekeltek, mint például „Horthy Miklós katonája vagyok” kezdetűt, meg hasonlókat. De mindezt Cseri nem tette, mert tökrészezen hevert az asztal alatt. Társait a helyi rendőrségen felpofozták, s aztán hazahozták, őt pedig felküldték a budapesti ÁVO-ra. Cseri a zsebében őrizte internálási végzését, mely így szólt: „Kocsmában mulatozott barátaival, akik demokráciaellenes nótákat énekeltek. Bár bebizonyosodott, hogy Cseri részegsége miatt a dalolásban nem vett részt, feltehető, hogy józan állapotban velük énekelt volna. Fentiek alapján úgy kellett határoznom, hogy Cseri Jánost a magyar állam biztonsága érdekében hat hónapra internálom. Károlyi Márton alezredes.”

Részlet Faludi György *Pokolbéli víg napjaim* című művéből

Kádár kihallgatta Rajkot

„Kádár János: hajlandó vagy-e megmondani mindazt amit tettél, és úgy ahogy tetted, és kinek az érdekében tetted, kinek az utasítására, kinek a jóváhagyásával, kinek a javára tetted?

Rajk László: A kérésem pedig csak az lenne, hogy addig is, míg az ügy tisztázódik velem kapcsolatban, és lezárul az ügy, hogy a feleségemnek ne legyen semmi bánatódása

Farkas Mihály: A te magatartásodtól függ, Rajk!

Rajk: Jó, köszönöm”

Részlet Rajk László kihallgatásának jegyzőkönyvéből)

Miért történt?

„Mi szükség volt vádra és beismerésre, mikor sokunkat úgy hoztak be, hogy ki sem hallgatták őket, mi több, soha egy szót nem szóltak hozzájuk? És lehetséges-e, hogy az ÁVO tisztjei ezeket az idiotikus vádakat elhiszik? És miért kínoztak meg majd mindenkit, hogy száz és száz oldalas vallomásunkat aláírjuk, mikor szinte senki sem került közülünk bíróság elé, látott ügyvédet és vallomás nélkül is azt tehetik velünk, amit akarnak?”

Részlet Faludi György *Pokolbéli víg napjaim* című művéből

A verés célja

„A kommunista titkosrendőrség meg a náci titkosrendőrség között nem a brutalitás és a kegyetlenség mértékében van a különbség. Ha a nácik tartóztatták le az embert mint politikai felforgatót, barátaira, terveire voltak kíváncsiak. A kommunisták nem bajlódtak ilyesmivel. Ők már a letartóztatáskor tudták, hogy miféle vallomást fog aláírni az ember. De a fogoly nem. De beleverték.”

A kommunizmus feketé könyve. Bűntény, terror, megoldás.

Nagyvilág Kiadó, 418. o.

10/2b A PÁRT ÖKLE

SZEMELVÉNYEK

A fogoly választási lehetősége

„Ha föladjá konokságát – fejezte be hosszú szónoklatát az ávéhás –, a párt irgalmas lesz magával. Sőt már holnap is javulhat a sorsa. Például pokrócot kap, más zárkát, rendes kosztot, húst. Képzeld: húst! És elmaradhat egy és más, amit aligha szeret. Duzzadt talpamon helyenként felrepedezett a bőr, kezem fején a gumibotütések nyomán szintén megpattantak a vérerek, a tenyerem feketébe hajló, sötétlila párnává puffadt, ujjaim hurkává dagadtak. ... ilyen körülmények között sugalmazta az ifjú ávéhás szónoklata, hogy voltaképp magán a rabon múlik, változtat-e sorsán vagy sem.”

Részlet Szász Béla *Minden kényszer nélkül* című könyvéből

Beszervezések

B-t fegyver rejtegetésért 10 év fegyházra ítélték, de büntetését 1 év 4 hónap után félbeszakították, mert az ÁVH beszervezte zárkaügynöknek és mint ilyen, igen „értékes” munkát végzett.

1945 és 1953 között folyamatosan letartóztatták, internálták M-et. Szabadon bocsátása alkalmával a rendőrségen „Király Pál” néven kitöltöttek a nevére egy beszerzési kartont, amelyet azonban nem volt hajlandó aláírni, de ennek ellenére szabadulhatott.

Részletek belügyi dolgozók visszaemlékezéseiből

Adatok az 1950-es évekből

A katonai bíróságok 24 ezer személyt ítétek el. Az osztályharc éleződésének elmélete egyre újabb és több ellenséget követelt. Ennek szellemében, igazi kegyetlenkedéssel zajlottak a kihallgatások. 650 ezer ember ellen folytattak eljárást, 850 ezer főre rendőrségi büntetést róttak ki, közel 1 millió emberről őriztek aktákat, tehát kb. minden 6. emberről. Így szinte minden magyar család érintett lett. A megfigyelési rendszer sikere érdekében már 50 ezer fő dolgozott az ÁVH keretein belül, és több tízezer volt a besúgó.

Éberségre ösztönző feliratok az utcai plakátokon

AKI NEM ÉBER, AKI NEM TITOKTARTÓ, AZ A DOLGOZÓ NÉP ÁRULÓJA!
LEPLEZD LE A FECSEGŐKET!

ELVTÁRSAK, VASUTASOK! LEPLEZZÉTEK LE AZ ELLENSÉGET! AKADÁLYOZ-
ZÁTOK MEG A KÁRTEVÉSI KISÉRLETEKET!

10/3 A KÁDÁR-KORSZAK ÜGYNÖKEI

A BESZERVEZÉS FORMÁI

„A kihallgató tiszt – Takács elvtárs, mint utóbb kiderült, hiszen ő lett az összekötőm – egyre ingerültebb lett. Valami olyat mondott, hogy úgy látszik nem értem: őszintének kell lennem velük, különben sohasem jutok ki innen. És persze a főiskolának is lőttek, mindörökre. Ha nem működök együtt velük, az a minimum, hogy a főiskolára soha többet nem tehetem be a lábam. Aztán visszaküldött a föld alá.”

„Cs. 1993-ban elismeri 1957-es beszervezését, ám azt tagadja, hogy jelentéseket adott volna a III/III-as osztálynak. Azt mondja, fenyegetéssel és veréssel kényszerítették arra, hogy aláírja a beszerzési dokumentumokat.”

„F. ügynöki munkáját nem végzi becsületesen, az nem áll arányban elkövetett cselekményeivel.” Bár tudhatta, hogy amennyiben nem engedelmeskedik, előveszik nyilas múltját, mégsem vállalkozott arra, hogy folytassa a besúgást. 1959 elején megindult ellene az eljárás, 1959. július 23-án halálra ítélték és kivégezték. Esete azért is figyelemre méltó, mert az ismertté vált ügynöki munkamegtagadások közül ez az egyetlen, amelyben megállapítható, hogy az érintettet vonakodásáért súlyos felelősségre vonás éri.

„A rendőrség be akarta szervezni ügynöknek, de K. nem jött el a találkozókra, ha otthon keresték, letagadta magát. Valutabűncselekmény gyanújával akarták letartóztatni (golyóstoll stb. csempészes) de ez elől nyugatra disszidált.

„S-t az állambiztonsági szolgálat emberei megszarolják: vagy ír hangulatjelentéseket, vagy nem engedik el az együttest a turnéra. S. erről tájékoztatja zenésztársait, akik arra kérik, írja alá a papírt.”

„G. a '70-es években tiltott határátlépés miatt 3 és fél évet kap. A börtönben szervezik be.”

L-ről kiderül, hogy rendszeresen igénybe vette egy hölgy szolgáltatásait. Kizárnák az egyetemről, ha kitudódna, ezért inkább vállalja az együttműködést.

N-t a történet szerint óracsempészet miatt állították elő, majd felkínálták számára a beszerzés vagy a büntetőeljárás közötti választási lehetőséget.

P-t 1952-ben államellenes összeesküvés vádjával letartóztatják, majd 1953-ban 12 év börtönbüntetésre ítélik. 1956-ban a rendőrök választás elé állítják: vagy letölti a hátralévő 9 év börtönbüntetést, vagy hajlandó jelenteni az állambiztonságnak.

Ügynökök és belügyi tisztviselők visszaemlékezéseiből

10/4 ÜGYNÖKI JELENTÉSEK

Ügynöki jelentés

„Barátom március 31-én felment Rajk László* lakására, ahol Rajk és két lány is tartózkodott. Barátom vásárolt több, általa érdekesnek tartott szamizdat** anyagot, és megrendelte Kemény István írásait. Távozáskor Rajk megkérte, hozzon géppapírt legközelebb.”

Pécsi Gábor fedőnevű ügynök beszámolója

Elhangzott Pongrácz fedőnevű konspirált*** lakásban. Idő: 1981. április 3.

Szabó Balázs rendőrszázados mint tartótiszt****

Szómagyarázat

*Rajk László építészmérnökről, a Rajk-perben kivégzett belügyminiszter fiáról van szó. Édesanyja lakásában szamizdat butik működött két éven keresztül.

**Szamizdat: lengyel eredetű szó, az engedély nélkül, önerőből kiadott mű. Az 1970–1990 közötti időszakban a szovjet-típusú országokban a pártállami rendszer elleni fellépés egyik eszköze. Íróit, terjesztőit időnként letartóztatták, pénzbüntetésre ítélték, a könyveket, nyomdagépeket elkobozták.

***Konspirált lakás: állambiztonsági szerv vagy fedőszerve által fenntartott lakás, ahol az ügynök rendszeresen találkozhatott tartótisztjével.

****Tartótiszt: állambiztonsági szerv hivatalos állományú tisztje, aki a beszervezést, majd a kapcsolattartást végezte az ügynökökkel. A jelentéseket is ő értékelte.

Ügynöki jelentés

„Zóna” fedőnevű ügynök nyilvános szórakozóhelyen végrehajtott találkozón az alábbiakat jelentette:

A megbeszéltek alapján március 15-én felkereste a Szamizdat Irodát. Meglepetéssel tapasztalta, hogy 30-40 fős vásárlóközönség fordult meg félóra alatt. A kiadványok értékét Demszky Gábor szedte, a vásárláshoz a tanácsokat Égető Péter szolgáltatta. Megtudta, hogy új szamizdat butikot* akarnak nyitni Kőszeg Ferenc lakásán.

Feladata: tegye rendszeressé a butik látogatását, és igyekezzen személyes beszélgetést folytatni Rajk Lászlóval.

Értékes jelentés! Az ügynök helyzetét erősítjük.

Vellai Tibor rendőrszázados mint tartótiszt**

1983. március 18.

Szómagyarázat

*Szamizdat: lengyel eredetű szó, az engedély nélkül, önerőből kiadott mű. Az 1970–1990 közötti időszakban a szovjet-típusú országokban a pártállami rendszer elleni fellépés egyik eszköze. Íróit, terjesztőit időnként letartóztatták, pénzbüntetésre ítélték, a könyveket, nyomdagépeket elkobozták.

**Tartótiszt: állambiztonsági szerv hivatalos állományú tisztje, aki a beszervezést, majd a kapcsolattartást végezte az ügynökökkel. A jelentéseket is ő értékelte.

10/5 A NEMZETBIZTONSÁGI HIVATAL

A NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOKRÓL SZÓLÓ 1995. ÉVI CXXV. TÖRVÉNY 5. §-A

„A Nemzetbiztonsági Hivatal

- a) felderíti és elhárítja a Magyar Köztársaság szuverenitását, politikai, gazdasági, védelmi vagy más fontos érdekét sértő vagy veszélyeztető külföldi titkosszolgálati törekvéseket és tevékenységeket;
- b) felderíti és elhárítja a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjének törvénytelen eszközökkel történő megváltoztatására vagy megzavarására irányuló leplezett törekvéseket;
- c) felderíti és elhárítja külföldi hatalmak, szervezetek vagy személyek terrorcselekmény elkövetésére irányuló törekvéseit;
- d) felderíti és elhárítja a Magyar Köztársaság gazdasági, tudományos-technikai, pénzügyi biztonságát veszélyeztető leplezett törekvéseket, valamint a jogellenes kábítószer- és fegyverkereskedelmet;
- e) ellátja a központi államhatalmi és kormányzati tevékenység szempontjából fontos szervek (intézmények) és létesítmények biztonsági védelmét;
- f) ellátja a hatáskörébe tartozó személyek nemzetbiztonsági védelmének, illetve ellenőrzésének feladatait;
- g) végzi a bevándorló, a menekült státusért és a magyar állampolgárságért folyamodó, valamint – az állami szuverenitás és az alkotmányos rend védelméhez kötődően – a vízumkérelmet benyújtott személyek ellenőrzését és az ezzel kapcsolatos feladatokat;
- h) a nyomozás elrendeléséig végzi az állam elleni bűncselekmények (Btk. X. fejezet), az emberiség elleni bűncselekmények (Btk. XI. fejezet), illetve működési területén a külföldre szökés (Btk. 343. §), a zendülés (Btk. 352. §) és a harckészültség veszélyeztetése (Btk. 363. §) bűncselekmények felderítését;
- i) felderíti a terrorcselekményt (Btk. 261. §), ha a bejelentés a Nemzetbiztonsági Hivatalhoz érkezett, illetve arról a Nemzetbiztonsági Hivatal szerzett tudomást;
- j) információkat szerez a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszak (Btk. 174/B. §), az államtitoksértés (Btk. 221. §), a közveszélyokozás (Btk. 259. §), a nemzetközi jogi kötelezettség megszegése (Btk. 261/A. §), a légi jármű hatalomba kerítése (Btk. 262. §), a közösség elleni igazgatás (Btk. 269. §), és a rémhírterjesztés (Btk. 270. §) bűncselekményekre vonatkozóan;
- k) közreműködik a nemzetközileg ellenőrzött termékek és technológiák jogellenes forgalmának felderítésében, megelőzésében, megakadályozásában és legális forgalmának ellenőrzésében;
- l) közreműködik a haditechnikai eszközök és szolgáltatások jogellenes forgalmának felderítésében, megelőzésében, megakadályozásában és legális forgalmának ellenőrzésében;
- m) a Nemzeti Biztonsági Felügyelet megkeresésére elvégzi a hatáskörébe tartozó iparbiztonsági ellenőrzéseket.”

